

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่” มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ความหมายของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ตอนที่ 2 การเกิดโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ตอนที่ 3 นโยบายและแนวทางแก้ปัญหาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ตอนที่ 4 ทรัพยากรทางการศึกษา

ตอนที่ 5 คุณภาพการศึกษา

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 ความหมายของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายขนาดของโรงเรียนประถมศึกษาไว้ 2 แบบ

แบบที่ 1 แบ่งโรงเรียนเป็น 5 ขนาด ดังนี้

ขนาดเล็กมาก	ได้แก่	จำนวนนักเรียนน้อยกว่า	60 คน
ขนาดเล็ก	ได้แก่	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	61-120 คน
ขนาดกลาง	ได้แก่	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	121-300 คน
ขนาดใหญ่	ได้แก่	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	301-720 คน
ขนาดใหญ่มาก	ได้แก่	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	721 คนขึ้นไป

แบบที่ 2 แบ่งโรงเรียนเป็น 7 ขนาด แบ่งตามข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการจัดตั้งงบประมาณปี 2538 ดังนี้

ขนาดที่ 1	ได้แก่	จำนวนนักเรียนน้อยกว่า	121 คน
ขนาดที่ 2	ได้แก่	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	121-300 คน
ขนาดที่ 3	ได้แก่	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	301-600 คน
ขนาดที่ 4	ได้แก่	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	601-900 คน
ขนาดที่ 5	ได้แก่	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	901-1200 คน
ขนาดที่ 6	ได้แก่	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	1201-1500 คน
ขนาดที่ 7	ได้แก่	จำนวนนักเรียนตั้งแต่	1501 คนขึ้นไป

ในงานวิจัยนี้โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนต่ำกว่า 121 คน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ตอนที่ 2 การเกิดโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญที่สุดของรัฐในการสร้างคุณลักษณะพื้นฐานของการเป็นพลเมืองที่ดีให้กับสังคมส่วนรวม ดังบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 ที่กล่าวไว้ว่า

“บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”

ดังนั้นไม่ว่าในเมือง ชนบท บนภูเขา ป่าลึก หรือบนเกาะ จึงมีโรงเรียนประถมศึกษากระจายอยู่ตามพื้นที่ที่มีชุมชนหรือหมู่บ้านตั้งอยู่

โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีนักเรียนต่ำกว่า 121 คน เกิดขึ้น 2 ลักษณะ คือ

1) ขนาดของกลุ่มประชากรวัยเรียนในเขตบริการที่โรงเรียนตั้งอยู่ เป็นชุมชนขนาดเล็ก ส่วนใหญ่อยู่ในเขตชนบทที่มีประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม บ้านเรือนตั้งกระจัดกระจายอยู่ตามห้วยน้ำ ลำธาร หรือที่ราบขนาดเล็กระหว่างหุบเขา หรือ บนเกาะในทะเล การคมนาคมไม่สะดวก ฐานะเศรษฐกิจของชุมชนยากจน ประชากรอาศัยอยู่เบาบาง และมีอัตราการเกิดของประชากรต่ำมาก เนื่องมาจากการคุมกำเนิด ทำให้มีเด็กนักเรียนเข้าเรียนน้อยมาก บางปีไม่มีเลย ทำให้เกิดลักษณะโรงเรียนขนาดเล็ก นอกจากนี้ โรงเรียนบางแห่งอยู่ใกล้กันเกินไป จำนวนเด็ก

นักเรียนของโรงเรียนแต่ละแห่งจึงมีน้อย และจากสภาพความกันดารแห่งแล้งก็เป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้มีการย้ายถิ่นที่อยู่ แหล่งทำมาหากินของผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนจึงมีนักเรียนลดลงตามไปด้วย (กู่เกียรติ มานพ, 2530 : 11-12)

2) ขนาดของกลุ่มประชากรวัยเรียนในเขตบริการที่โรงเรียนตั้งอยู่ เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ในปัจจุบันมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดในคุณภาพการศึกษาระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มักอยู่ในเมืองที่มีความเจริญกับโรงเรียนเขตบริการในชุมชน ซึ่งทำให้โรงเรียนในชุมชนขนาดใหญ่บางแห่งยังมีขนาดเล็ก ซึ่งมักพบในชุมชนที่ใกล้ที่ว่าการอำเภอ ชุมชนชานเมืองใหญ่ ชุมชนที่มีฐานะเศรษฐกิจดี การคมนาคมติดต่อกับตัวอำเภอ ตัวจังหวัดสะดวกสบาย ฯลฯ มีการข้ามเขตบริการไปเรียนในเขตบริการอื่นที่เป็นโรงเรียนใหญ่ หรือโรงเรียนในตัวอำเภอ หรือโรงเรียนที่มีชื่อเสียง โดยที่ผู้ปกครองให้เหตุผลในการส่งลูกข้ามไปเขตบริการอื่นไว้ดังนี้

- 2.1) คุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในชุมชนของตนในสายตาหรือความรู้สึกของพวกเขาอยู่ในเกณฑ์ต่ำสู้โรงเรียนอื่นที่ใหญ่กว่าในเขตเมืองไม่ได้
- 2.2) บุคลากรในโรงเรียนในชุมชนของพวกเขาปฏิบัติหน้าที่ไม่เข้มแข็งเพียงพอ ผู้บริหารขาดความเป็นผู้นำทางวิชาการ ขาดเทคนิคในการบริหารและการจัดการ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ตั้งใจทำงาน มาโรงเรียนสาย กลับก่อน ตีมสูราในเวลาทำงาน เล่นการพนัน หูดจาไม่สุภาพ เป็นต้น
- 2.3) สถานศึกษาขาดความสนใจ ใส่ใจในการจัดภูมิทัศน์ภายในโรงเรียน การพัฒนาบริเวณโรงเรียน การปรับปรุงอาคารเรียน อาคารประกอบ การสุขาภิบาล ฯลฯ ทำให้บรรยากาศภายในห้องเรียนและภายในโรงเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โรงเรียนขาดการวางแผนพัฒนาโรงเรียนที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น โรงเรียนมองไม่เห็นช่องทางที่จะใช้ศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่มาช่วยพัฒนาโรงเรียน (สุทัศน์ ประสาธน์สุวรรณ, 2544 : 3)

การที่โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต ชินภัทร ภูมิรัตน (2528 : 13-15) กล่าวว่าก่อให้เกิดปัญหาในเชิงการบริหาร และการจัดการ ดังเช่น

- 1) ปัญหาเขตบริการซ้ำซ้อน ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนตั้งอยู่ในละแวกใกล้เคียงกัน ทำให้การกำหนดเขตบริการที่ชัดเจนทำได้ยาก

- 2) ปัญหาเขตบริการกว้างไกล เนื่องจากลักษณะการตั้งบ้านเรือนของประชากร บางท้องถิ่นอยู่อย่างกระจัดกระจายกัน เป็นการยากที่จะหาทำเลที่ตั้งโรงเรียน ได้เหมาะสม นักเรียนบางส่วนจึงต้องเดินทางมาโรงเรียนไกล
- 3) ปัญหาค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาสูง เนื่องจากมีอัตราส่วนนักเรียนต่อครู ต่ำ นักเรียนต่อห้องต่ำ ทำให้อัตราค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักเรียนสูงมาก
- 4) ปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา เนื่องจากขาดแคลนครูที่มีประสบการณ์ ปัญหาครูขาดขวัญกำลังใจ เนื่องจากขาดการดูแลนิเทศและติดตามผล การขาดแคลนวัสดุ ครุภัณฑ์ อาคาร สถานที่ นักเรียนขาดความพร้อม สุขภาพ อนามัยไม่แข็งแรง ผู้ปกครองให้การสนับสนุนการศึกษาน้อย เนื่องจากสภาพ เศรษฐกิจไม่ดี

การที่โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย สาเหตุหลักๆ นั้นมาจากการลดจำนวนลงของประชากรที่เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2513 ของนโยบายการวางแผนครอบครัว เตียง ผาดไธสง (2539 : 363) กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า

“เพียง 35 ปี ของการวางแผนครอบครัว ปรากฏการณ์ยุบ รวม และเลิกล้ม โรงเรียน ของการประถมศึกษาที่ปรากฏในชุมชน นำไปสู่การแตกสลายของกลุ่มโรงเรียน โรงเรียน ประถมศึกษาที่เคยมีนักเรียนเต็มห้องเรียนเมื่อก่อนการวางแผนครอบครัว กลายเป็นโรงเรียนศูนย์ ปฏิรูป โรงเรียนสาขา โรงเรียนศูนย์วิชาการ ในขณะที่การยุบ รวม และเลิกล้มโรงเรียน เป็น ปรากฏการณ์ที่ต่อเนื่อง เป็นการเพิ่มจำนวนโรงเรียนร้าง ไร่ซึ่งผู้คนมากขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดโรงเรียนและชุมชนไทยได้หายไปจากแผ่นดิน”

ตารางที่ 3 จำนวนโรงเรียนทั้งหมด โรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนที่รวมกับ โรงเรียนอื่น

ปีการศึกษา	จำนวนโรงเรียนทั้งหมด	โรงเรียนขนาดเล็ก	จำนวนโรงเรียนรวมกับโรงเรียนอื่นทั้งสิ้น
2535	31,435	11,696	-
2536	31,505	10,714	-
2537	31,441	11,247	316
2538	31,419	11,276	371
2539	31,381	11,432	425
2540	31,279	10,649	575
2541	31,129	11,044	970
2542	30,870	10,969	1,228

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปีการศึกษา	จำนวนโรงเรียนทั้งหมด	โรงเรียนขนาดเล็ก	จำนวนโรงเรียนรวมกับโรงเรียนอื่นทั้งสิ้น
2543	30,715	10,493	1,366
2544	30,476	10,970	3,161
2545	30,478	10,735	ไม่มีข้อมูล
2546	30,054	10,877	ไม่มีข้อมูล

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2544 (เอกสารอัดสำเนา) และ www.moe.go.th

ถึงแม้ว่าจะมีการยุบรวมโรงเรียนทุกปีการศึกษา แต่ไม่ใช่วิธีการที่แก้ปัญหาที่ดีที่สุด เนื่องจากการยุบรวมโรงเรียนได้กลายมาเป็นประเด็นที่มีผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย

Bell และ Sigsworth (1987: 30) ได้เสนอมุมมองที่น่าสนใจดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 4 ลักษณะมุมมองของหน่วยงานราชการและระดับประชาชนที่มีต่อโรงเรียนในชุมชน

ลักษณะ	มุมมองระดับหน่วยงานราชการ	มุมมองระดับประชาชน
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ	โรงเรียนขนาดเล็กประจำหมู่บ้านมีราคาแพง อ่างเหตุผลทางเศรษฐกิจเพื่อให้มีการยุบรวมโรงเรียน	โรงเรียนในหมู่บ้านสร้างขึ้นเพื่อเป็นการคืนประโยชน์ให้จากการเสียภาษีให้กับรัฐ ปฏิเสธข้อโต้แย้งทางเศรษฐกิจ
ความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียน และชุมชน	การปฏิสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองเป็นองค์ประกอบหนึ่งของชุมชน	โรงเรียนถูกบูรณาการให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน
หลักสูตร	หลักสูตรไม่กว้างหลากหลาย	หลักสูตรเป็นสิ่งที่มีความหมายของการเรียนรู้
ครู	ครูอยู่อย่างโดดเดี่ยว	ครูเป็นบุคคลที่มีค่า ดูแลและสนับสนุนให้ทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ การอยู่โดดเดี่ยวไม่ใช่ประเด็นสำคัญ

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ลักษณะ	มุมมองระดับหน่วยงานราชการ	มุมมองระดับประชาชน
นักเรียน	ขนาดของนักเรียนกลุ่มอายุเดียวกัน ไม่เพียงพอในการสนับสนุนการแข่งขัน	ประชากรในโรงเรียนทั้งหมดถูก มองว่าเป็นกลุ่มวัยเดียวกัน ธรรมชาติของโรงเรียนเน้นคุณค่า แห่งความร่วมมือ
การคมนาคมขนส่ง	การขนส่งเป็นสิ่งจำเป็น ถ้าโรงเรียนมี ขนาดเพียงพอ	ประชาชนปฏิเสธ เพราะเป็นอัน ตรายต่อเด็กนักเรียน
การแก้ปัญหาทางการศึกษา	หาเหตุผลให้ยุบโรงเรียนขนาดเล็ก และสร้างหน่วยให้ใหญ่ขึ้น เพื่อแก้ ปัญหา 1. ขาดความพร้อมด้วยปัจจัยเข้า 2. ครูไม่ครบชั้นเรียน 3. งบประมาณได้รับน้อยไม่เพียงพอ กับค่าใช้จ่าย 4. ความสูญเสียทางการศึกษา 5. ประกันคุณภาพการศึกษา 6. สนับสนุนทรัพยากรลงไปที่จุดรวม ได้มากกว่าการกระจาย ง่ายต่อ การบริหาร จัดการ และการจัดสรร งบประมาณ	รักษาไว้และหาทางจัดสรร ทรัพยากรให้เพียงพอ โดยการ 1. โรงเรียนขนาดเล็กควรได้รับ การพิจารณาเพิ่มให้เป็น กรณีพิเศษ 2. นำนวัตกรรมมาใช้ 3. นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
ผู้ได้รับประโยชน์	ผู้ใหญ่	เด็ก

ตอนที่ 3 นโยบายและแนวทางแก้ปัญหาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้กำหนดนโยบาย
วัตถุประสงค์ เป้าหมายและมาตรการในการแก้ไขปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อให้การบริหาร
จัดการโรงเรียนขนาดเล็กเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1) นโยบาย

- 1.1) สนับสนุนให้มีการลดจำนวนนักเรียนขนาดเล็ก โดยการรวมหรือเลิกล้ม

- 1.2) เพิ่มศักยภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนและโรงเรียนเป้าหมายในการพัฒนาโดยพัฒนาคุณภาพ และประสิทธิภาพการจัดการศึกษาทุกด้าน
- 1.3) ส่งเสริมโรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่สามารถรวมหรือเลิกล้มได้โดยการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพด้วยรูปแบบที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่

2) วัตถุประสงค์

- 2.1) เพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนลดลง
- 2.2) เพื่อให้โรงเรียนหลัก และโรงเรียนเป้าหมายในการพัฒนามีคุณภาพเพิ่มขึ้น
- 2.3) เพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่สามารถรวมได้ มีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา

3) เป้าหมาย

ภายในปีการศึกษา 2545 โรงเรียนขนาดเล็กต้องได้รับการดำเนินงานตามเป้าหมายดังนี้

- 3.1) รวม หรือ เลิกล้มโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างน้อยร้อยละ 50 (ประมาณ 5,500 โรงเรียน)
- 3.2) พัฒนาคุณภาพ และประสิทธิภาพโรงเรียนหลัก และโรงเรียนที่จะเป็นหลักทุกโรงเรียนให้ได้มาตรฐาน
- 3.3) จัดรูปแบบเฉพาะพื้นที่ มีการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาอย่างคุ้มค่า และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่สามารถรวมได้ทุกโรงเรียน

4) แนวทางการแก้ไขปัญหา

- 4.1) จัดทำมาตรฐานด้านปัจจัย สำหรับโรงเรียนแต่ละขนาดเพื่อสนับสนุนทรัพยากรให้ สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ
- 4.2) สนับสนุนงบประมาณ เพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถดำเนินงานได้อย่างมีคุณภาพ เช่น งบประมาณ เพื่อพัฒนาโรงเรียนหลัก ค่าพาหนะสำหรับนักเรียนใน โรงเรียนมารวม และค่าพาหนะสำหรับนักเรียนไปยังแหล่งการเรียนรู้ เป็นต้น

- 4.3) ระดมทรัพยากรจากทุกฝ่ายเพื่อนำมาช่วยในการจัดการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก เช่น จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานอื่น ในพื้นที่ เป็นต้น
- 4.4) จัดการศึกษาในรูปแบบพิเศษเฉพาะพื้นที่ที่ไม่สามารถรวมได้ เช่น
- สนับสนุนให้มีการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน
  - จัดหาสื่อ นวัตกรรม และสื่อสำเร็จรูปต่างๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่
  - กำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาเฉพาะพื้นที่ เช่น การจัดหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรพิเศษที่สามารถเรียนแบบรวมชั้น โดยบูรณาการเนื้อหาวิชาระหว่างกลุ่มอายุหรือระดับชั้นเรียน การพัฒนามาตรฐานโรงเรียนขนาดเล็ก
  - การรวมกลุ่มโรงเรียนเพื่อปฏิบัติงานเฉพาะกิจร่วมกัน เช่น การรวมกลุ่มจัดซื้อ
  - จัดจ้าง การรับนักเรียน การใช้ทรัพยากร การพัฒนาบุคลากร เป็นต้น หรือ การลดภาระงานการจัดซื้อจัดจ้างของโรงเรียนขนาดเล็กโดยกำหนดให้สำนักงานการประถม ศึกษาอำเภอดำเนินการแทนทุกรายการ
  - สร้างเครือข่ายเพื่อการดำเนินงาน ทั้งแนวดิ่งและแนวนอนในแต่ละระดับ
  - สื่อสารทำความเข้าใจให้เข้าถึงทุกกลุ่มด้วยวิธีการหลากหลาย โดยเฉพาะผู้ปกครองและชุมชน
  - สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดคิดค้นวิธีการอื่นๆ ตามความเหมาะสม
- 4.5) สร้างทีมงานระดับจังหวัด อำเภอ ให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการ หรือ สร้างทีมครูอาสาเข้าไปช่วยเสริมการจัดการกระบวนการเรียนรู้

ตอนที่ 4 ทรัพยากรทางการศึกษา

ทรัพยากรทางการศึกษา เป็นสิ่งจำเป็นที่ต่อผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นอาคารสถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอน ครูผู้สอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินหรืองบประมาณทาง

การศึกษา ถ้าสามารถจัดสรรอย่างเป็นเสมอภาคแล้ว จะเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนเป็นจำนวนมาก ได้มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรทางการศึกษาหลายมุมมอง ดังนี้

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541) ได้ให้ความหมายไว้สองลักษณะ คือ ทรัพยากรทางการเงินในความหมายแคบ คือ ปัจจัยนำเข้า (input) ที่นำไปใช้เพื่อจัดการศึกษา ปัจจัยนำเข้านี้ส่วนใหญ่จะเป็นในรูปของเงินงบประมาณ ทั้งด้านรายจ่ายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานประจำ เช่น เงินเดือน ค่าตอบแทน ทรัพยากรทางการศึกษาในความหมายที่กว้าง คือ ปัจจัยนำเข้า (input) และปัจจัยกระบวนการ (process) ในการเปลี่ยนแปลงปัจจัยนำเข้านั้นให้บังเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ไม่จำเป็นต้องเป็นเม็ดเงิน หรือ อุปกรณ์ หรือเวลา นอกจากนี้ทรัพยากรทางการศึกษายังหมายรวมถึง ทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องทางตรงและทางอ้อมกับการให้บริการทางการศึกษา ตลอดจนคลื่นวิทยุ โทรทัศน์ ดาวเทียม อินเทอร์เน็ต ที่สามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์เพื่อการศึกษาอีกด้วย สอดคล้องกับวิทยากร เชียงกูล (2542 :162) ที่กล่าวว่า ทรัพยากรทางการศึกษา ประกอบด้วย เงิน สิ่งของ กำลังคน และเวลา

ถ้ากล่าวทรัพยากรทางการศึกษาในรูปของเงินที่นำมาใช้จัดซื้อจัดจ้าง เพื่อให้ได้ ในรูปของอุปกรณ์การเรียนการสอน สิ่งอำนวยความสะดวกหรือแม้แต่บุคลากร นงราม เศรษฐพานิช (2537) ได้กล่าวว่า ทรัพยากรที่ใช้จัดการศึกษาส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรที่จัดหาจัดซื้อ หรือจัดจ้างจากเงินงบประมาณแผ่นดิน ทรัพยากรที่เกิดจากแหล่งเงินอื่นๆ เช่น เงินอุดหนุนจากท้องถิ่น มีน้อยมาก สำหรับเงินที่ได้จากค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมการเรียนที่เรียกเก็บจากผู้ปกครอง และผู้เรียนในโรงเรียนของรัฐ ถือว่าเป็นเงินนอกงบประมาณ ซึ่งมีอยู่ในระดับต่ำ

ส่วน พิชณศ เจษฎาฉัตร (2541) ก็ได้กล่าวถึงทรัพยากรทางการเงิน ว่า ประกอบด้วย ทรัพยากรภาครัฐบาล ซึ่งได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่รัฐใช้ในการจัดการศึกษา ได้แก่ เงินเดือนบุคลากร ค่าวัสดุครุภัณฑ์ ค่าที่ดินและอาคาร เป็นต้น ส่วนทรัพยากรภาคเอกชน ได้แก่ ค่าเล่าเรียน และเงินบริจาค

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) กล่าวว่า ทรัพยากรทางการศึกษา ที่ใช้ในการวิเคราะห์การเงินและการลงทุนทางการศึกษา หมายถึง ทรัพยากรที่ไม่ใช่การเงิน และทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรที่ไม่ใช่การเงิน (Non- financial resources) ได้แก่ ปัจจัยการผลิตหลักๆ คือ ที่ดิน แรงงาน ทุนและการประกอบการ ตามนัยนี้ ทรัพยากรทางการศึกษาจึงรวมถึงบุคลากร ที่ดิน อาคาร และสิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์ การเรียนการสอน และการผสมผสานการใช้ปัจจัยต่างๆ เข้าด้วยกัน การวิเคราะห์ทรัพยากรทางการศึกษาในมุมมองข้างนี้มักจะมุ่งเน้นไปที่ทรัพยากรที่ไม่ใช่การเงิน เช่น ครู และที่ดินเพื่อการศึกษา เป็นต้น

ดังนั้น สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ กล่าวถึง ทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการศึกษา ที่สำคัญได้แก่ ทรัพยากรบุคคล อาคารสถานที่ และงบประมาณ

ตามการจัดสรรงบประมาณ ตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2538 กล่าวถึงการจัดการศึกษาในด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และด้านวัสดุอุปกรณ์ ดังนี้คือ

4.1 ด้านงบประมาณ

งบประมาณเป็นเงินที่ใช้จ่ายในการศึกษาของโรงเรียนรัฐบาลมีที่มา 3 ทางคือ

- 1) เงินงบประมาณแผ่นดิน หมายถึง เงินรายได้ที่รัฐบาลจัดสรรมาให้
- 2) เงินนอกงบประมาณ หมายถึง เงินรายได้ที่ทางโรงเรียนได้จัดหาเอง
- 3) เงินรายได้แผ่นดิน หมายถึง เงินรายได้ที่โรงเรียนได้มาแล้วต้องส่งคลัง

งบประมาณในการจัดการศึกษาในแต่ละโรงเรียน แยกเป็น 2 หมวด คือ

1) เงินงบประมาณ คือ เงินที่ได้รับจากงบจัดสรรของทางราชการในการจัดการศึกษา ในแต่ละปีงบประมาณ ประกอบด้วย 7 หมวด คือ

- 1.1) หมวดเงินเดือน
- 1.2) หมวดค่าจ้างประจำ
- 1.3) หมวดค่าตอบแทน ค่าใช้สอย และค่าวัสดุ
- 1.4) หมวดค่าสาธารณูปโภค
- 1.5) หมวดค่าครุภัณฑ์ ที่ดิน และสิ่งก่อสร้าง
- 1.6) หมวดเงินอุดหนุน
- 1.7) หมวดรายจ่ายอื่นๆ

2) เงินนอกงบประมาณ คือ เงินรายได้ของโรงเรียนที่นอกเหนือจากเงินงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งได้แก่

- 2.1) เงินบำรุงการศึกษา
- 2.2) เงินลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด
- 2.3) เงินบริจาค
- 2.4) เงินโครงการต่างๆ

งบประมาณรายจ่ายที่โรงเรียนจัดสรรต่อหัวของนักเรียน

ค่าใช้จ่ายรายหัว = $\frac{\text{งบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษา ในระดับการศึกษา}}{\text{จำนวนนักเรียนในระดับการศึกษานั้น ปีเดียวกัน}}$

4.2 ด้านบุคลากร

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู จัดบุคลากรครู ตามบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องกำหนดตำแหน่งไว้ตามมาตรา 30 มาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ.2523 ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ไว้ดังนี้คือ

4.2.1) ตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้สอนในหน่วยงานทางการศึกษา ได้แก่ ตำแหน่ง ดังต่อไปนี้

- ครู 1
- ครู 2
- อาจารย์ 1
- อาจารย์ 2
- อาจารย์ 3
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์
- รองศาสตราจารย์
- ศาสตราจารย์

สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กนั้นจะมี 5 ตำแหน่ง คือ ตำแหน่ง ครู 1 ครู 2 อาจารย์ 1 อาจารย์ 2 และอาจารย์ 3 เท่านั้น

4.2.2) ตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้บริหารและให้การศึกษาในหน่วยงานทางการศึกษา ได้แก่ ตำแหน่งดังต่อไปนี้

- ผู้ช่วยครูใหญ่
- ครูใหญ่
- ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่
- อาจารย์ใหญ่
- ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนหรือผู้ช่วยผู้อำนวยการวิทยาลัย
- ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือ ผู้อำนวยการวิทยาลัย
- ตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นในหน่วยงานทางการศึกษา ตามที่ กค. กำหนดให้เป็นตำแหน่ง

สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กนั้น ตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่กันดาร พื้นที่เสี่ยงภัย และพื้นที่ที่มีการคมนาคมไม่สะดวก สำนักงาน ก.ค. ได้กำหนดให้มีตำแหน่งซึ่งรับเงินเดือนในระดับที่สูงขึ้นกว่าตำแหน่งครูใหญ่ได้ ตามนัยข้อ 3 แห่งกฎ ก.ค.ฉบับที่ 13 พ.ศ.2535

การกำหนดอัตรากำลังข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา
ใช้สูตร

$$\frac{\text{จำนวนห้องเรียน} \times \text{จำนวนนักเรียน} : \text{ห้องเรียน} + \text{จำนวนนักเรียนในระดับนี้ทั้งหมด}}{\text{อัตราส่วนครู : นักเรียน} \qquad \qquad \qquad 25}$$

2

โดยใช้เกณฑ์

$$\text{อัตราส่วนครู : นักเรียน} = 1 : 25$$

$$\text{จำนวนนักเรียน : ห้องเรียน} = 40 : 1$$

4.3 ด้านอาคารสถานที่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดโรงเรียนประถมศึกษาเป็นมาตรฐานไว้ว่า โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีเนื้อที่ไม่ต่ำกว่า 9 ไร่ และได้จัดอาคารสถานที่ให้กับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ตามเกณฑ์มาตรฐานดังนี้ คือ

ประเภทอาคารเรียน

1) ห้องเรียน จัดให้ครบจำนวนชั้นที่เปิดสอน ห้องเรียนมีขนาดไม่ต่ำกว่า 6x9 ม. เกณฑ์ คือโรงเรียนที่มีนักเรียนเฉลี่ยชั้นละไม่เกิน 15 คน ให้นับชั้นเรียน 2 ชั้นต่อ 1 ห้องเรียนที่นักเรียนเฉลี่ยชั้นละ 16 คนขึ้นไป ให้นับชั้นเรียนตามบัญชีการจัดชั้นเรียนโดยต่อเกณฑ์การจัดการเรียนการสอนต่อ 1 ห้อง

2) ห้องพิเศษหรือมุมจัดกิจกรรม การกำหนดว่าจะใช้ห้องพิเศษเพื่อภารกิจใดให้อยู่ในดุลยพินิจของโรงเรียน สำหรับภารกิจที่เหลือให้จัดเป็นมุมโดยใช้พื้นที่ภายในอาคารเรียน ตามความเหมาะสม

ประเภทอาคารประกอบ

- 1) อาคารเอนกประสงค์ จัดให้ 1 หลังให้โรงเรียนที่ยังไม่มีอาคารเอนกประสงค์ มีได้ถุนเกินกว่า 2.50 เมตร และมีนักเรียนไม่น้อยกว่า 60 คน โรงเรียนที่มีอาคารเอนกประสงค์แล้ว แต่มีพื้นที่ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน กล่าวคือ ขาดแคลนพื้นที่อาคารเอนกประสงค์ร้อยละ 50 ของพื้นที่อาคารเอนกประสงค์ที่ควรจะมี โดยคำนวณพื้นที่ในสัดส่วน 0.60 ม. ต่อจำนวนนักเรียน 1 คน
- 2) เรือนเพาะชำ จัดให้ 1 หลัง ให้โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ให้มีเรือนเพาะชำ แบบขนาด 24 ม. จำนวน 1 หลัง
- 3) บ้านพักครู พิจารณาตามสภาพความจำเป็นและความเหมาะสม พิจารณาให้จัดสร้างแบบ ในหมู่บ้านพักครูหรือในโรงเรียนที่มีพื้นที่มาก โดยคำนึงถึงการให้บริการที่อยู่อาศัยแก่ครูที่ทำการในท้องถิ่นใกล้เคียงได้เป็นอันดับแรก บ้านพักเดี่ยวจัดสร้างให้เฉพาะโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลหาบ้านเช่าไม่ได้
- 4) บ้านพักภารโรง พิจารณาตามสภาพความจำเป็นและความเหมาะสมพิจารณาจัดให้การโรงที่ไม่มีที่พักอาศัยของตนเอง
- 5) ส้วม ห้องน้ำ ที่ปัสสาวะ อ่างล้างมือ หรือที่ล้างมือ สำหรับครูและนักเรียน จัดสรรให้ดังนี้ นักเรียนชาย ส้วม 3 ที่ ที่ปัสสาวะ 2 ที่ และอ่างล้างมือ 2 อ่างต่อจำนวนนักเรียนไม่เกิน 100 คน นักเรียนชาย ส้วม 5 ที่ อ่างล้างมือ 4 อ่างต่อจำนวนนักเรียนไม่เกิน 100 คน สำหรับส้วมนักเรียนหญิงและอ่างล้างมืออย่างละ 1 ที่ต่อนักเรียนที่เพิ่มขึ้น 20-40 คน ส้วมครู 2 ที่ ที่ปัสสาวะ 1 ที่ อ่างล้างมือ 2 อ่างต่อครูทุก 25 คน โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีนักเรียนไม่เกิน 60 คน พิจารณาจัดส้วมนักเรียนให้ 2 ที่ ที่ปัสสาวะ 1 ที่ ส้วมครู 1 ที่ และอ่างล้างมือ 2 อ่าง

ประเภทอื่นๆ

- 1) สนามกีฬากลางแจ้ง ประกอบด้วย สนามฟุตบอล ลู่วิ่ง บ่อทราย สนามวอลเลย์บอล สนามบาสเก็ตบอล ให้มีรายการละ 1 สนาม ส่วนขนาดของสนามเป็นไปตามมาตรฐานของกรมพลศึกษา โดยพิจารณาตามสภาพพื้นที่ และความเหมาะสมของโรงเรียน
- 2) สนามเด็กเล่น จัดให้มี 1 สนาม
- 3) บ่อเลี้ยงปลา จัดให้โรงเรียนที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติ สามารถที่จะระบายน้ำเข้าออกได้สะดวกตลอดปีและมีพื้นที่จะสร้างบ่อเลี้ยงปลาได้
- 4) บ่อกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตร จัดให้ทุกโรงเรียนที่มีบริเวณเพียงพอ 1 บ่อ เต่าเผา ขยะมูลฝอย จัดให้โรงเรียนละ 1 เต่า
- 5) ถนนและทางเดินภายในโรงเรียน จัดให้ทุกโรงเรียนโดยพิจารณาสภาพและความ

เหมาะสมเป็นเกณฑ์

6) รั้วโรงเรียน ถ้าเป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตชุมชนเมือง เทศบาล จะสนับสนุนให้ตามความเหมาะสม สำหรับในชนบทจะสนับสนุนให้ปลูกต้นไม้เป็นรั้วโรงเรียนที่มีพื้นที่เพียงพอ เช่น กระจดิน ไม้ไผ่ พุระหง มะขามเทศ

7) โรงจอดรถ จัดให้ 1 หลัง กับโรงเรียนที่ได้รับการจัดสรรรถยนต์ หรือนักเรียนใช้จักรยานเป็นพาหนะจำนวนมาก และมีบริเวณเพียงพอ

8) เสาธงชาติ จัดให้ 1 เสาทุกโรงเรียน แบบและขนาดให้พิจารณาตามความเหมาะสม และขนาดของโรงเรียน

4.4 ด้านวัสดุอุปกรณ์ ที่ใช้ในการจัดการศึกษา

- 1) โต๊ะเก้าอี้ผู้บริหาร ครบจำนวนผู้บริหารทุกโรงเรียน
- 2) โต๊ะเก้าอี้ครู ครบจำนวนครุรวมทั้งครูพิเศษ
- 3) ชุดรับแขก จัดให้ 1 ชุดทุกโรงเรียน
- 4) เครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทย จัดให้ 1 เครื่อง เป็นเครื่องพิมพ์ดีดแคร์ยาว
- 5) เครื่องพิมพ์ดีดภาษาอังกฤษ จัดให้ 1 เครื่อง
- 6) โต๊ะเก้าอี้พิมพ์ดีด จัดให้ 2 ชุด จัดให้ตามเครื่องพิมพ์ดีด
- 7) เครื่องอัดสำเนา จัดให้ 1 เครื่อง ทุกโรงเรียน
- 8) เครื่องถ่ายเอกสาร จัดให้ 1 เครื่อง ทุกโรงเรียนที่มีไฟฟ้า
- 9) เครื่องตัดกระดาษ จัดให้ 1 เครื่อง ทุกโรงเรียน
- 10) เครื่องคำนวณเลขแบบตั้งโต๊ะ จัดให้ 1 เครื่อง ทุกโรงเรียน
- 11) เครื่องขยายเสียง จัดให้ 1 เครื่อง ทุกโรงเรียนที่มีไฟฟ้าใช้
- 12) เครื่องขยายเสียงแบบมือถือสะพาย จัดให้ 1 เครื่อง ทุกโรงเรียน
- 13) ไมโครโฟนพร้อมขาตั้งหรือไมโครโฟนแบบตั้งโต๊ะ จัดให้ 2 เครื่อง
- 14) ลำโพง (แบบตู้) จัดให้ 2 ชุดต่ออาคาร
- 15) วิทยุ-เทป จัดให้ 1 เครื่อง ต่อ 3 ห้องเรียน
- 16) เครื่องรับโทรทัศน์สี ขนาดไม่ต่ำกว่า 20 นิ้ว
- 17) เครื่องวีดีทัศน์ จัดให้ 1 เครื่อง
- 18) เครื่องฉายสไลด์ จัดให้ 1 เครื่อง
- 19) เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ จัดให้ 1 เครื่อง
- 20) จอรับภาพ จัดให้ 1 เครื่อง
- 21) ระวังหรือกรังสัญญาณไฟฟ้า จัดให้ 1 เครื่อง ทุกโรงเรียน

- 22) เครื่องตัดกระแสไฟฟ้าอัตโนมัติ จัดให้ 1 เครื่อง ต่ออาคาร ทุกโรงเรียนที่มีไฟฟ้า
- 23) โทรศัพท์ จัดให้ 1 เครื่อง เฉพาะโรงเรียนที่อยู่ในเขตชุมชนสาย
- 24) วิทยุสื่อสารประจำสถานีพร้อมเสาอากาศและหม้อแปลงไฟฟ้า จัดให้ 1 ชุด
- 25) เครื่องติดต่อกายใน จัดให้ 1 เครื่อง ทุกโรงเรียน
- 26) พัดลมแบบตั้งพื้น จัดให้ 2 เครื่อง ทุกโรงเรียนที่มีไฟฟ้าใช้
- 27) พัดลมแบบเพดาน จัดให้ 2 เครื่อง ต่อห้องเรียนพิเศษ 1 ห้อง
- 28) นาฬิกาแบบแขวน จัดให้ 1 เครื่อง ต่ออาคาร ทุกโรงเรียน
- 29) กระดานไวท์บอร์ด จัดให้ 2 แผ่นทุกโรงเรียน
- 30) ชั้นวางเอกสารและอุปกรณ์แบบโครงเหล็ก จัดให้ 3 ที่ ต่อ 1 ห้อง ทุกโรงเรียน
- 31) ตู้เหล็กเก็บเอกสารชนิด 4 ล็อก จัดให้ 3 ตู้ ทุกโรงเรียน
- 32) ตู้เหล็กเก็บเอกสารชนิด 2 บาน จัดให้ 3 ตู้ ทุกโรงเรียน
- 33) ตู้เหล็กเก็บเอกสารชนิด 15 ล็อก จัดให้ 1 ตู้ ทุกโรงเรียน
- 34) ตู้เก็บเอกสารการเรียนการสอน หรือแสดงผลงานนักเรียนในวิชา/งานต่างๆ
- 35) ภาชนะบรรจุน้ำดื่ม ถังน้ำไฟเบอร์กลาสหรือถังเหล็ก จัดให้ 2 ถังต่ออาคาร
- 36) เครื่องกรองน้ำ จัดให้ 1 เครื่อง จัดตามสภาพความจำเป็นของแต่ละโรงเรียน
- 37) เครื่องทำน้ำเย็นแบบขวด จัดให้ 2 เครื่อง ต่ออาคาร
- 38) เครื่องสูบน้ำ (เบนซิน) หรือเครื่องสูบน้ำ (ไฟฟ้า) จัดให้ 1 เครื่อง
- 39) บันไดอลูมิเนียมชนิดพับและเคลื่อนที่ได้ จัดให้ 1 อันทุกโรงเรียน
- 40) รถเข็นชนิดล้อคู่ จัดให้ 1 อัน ทุกโรงเรียน
- 41) เครื่องตัดหญ้า จัดให้ 1 เครื่อง ทุกโรงเรียนโดยพิจารณาสภาพพื้นที่ที่เหมาะสม
- 42) เครื่องกำเนิดไฟฟ้าเซลล์แสงอาทิตย์ (Solar Cell) หรือเครื่องกำเนิดไฟฟ้า
- 43) กล้องถ่ายรูป จัดให้ 1 กล้อง ทุกโรงเรียน
- 44) ตู้นิรภัย จัดให้ 1 ตู้ ทุกโรงเรียน
- 45) เครื่องคอมพิวเตอร์พร้อมชุดเครื่องพิมพ์ (Printer) จัดให้ 1 เครื่อง ทุกโรงเรียนที่มีไฟฟ้าและมีจำนวนครูต่ำกว่าเกณฑ์เป็นลำดับแรก
- 46) ป้ายนิเทศ หรือป้ายประกาศ จัดให้ 2 ป้ายทุกโรงเรียน
- 47) เครื่องเล่นสนาม จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน
- 48) ชุดโต๊ะเก้าอี้สนาม จัดให้ 3 ชุด ทุกโรงเรียน
- 49) เก้าอี้นักเรียนชนิดมีที่รองเขียนและพับได้ จำนวน 20 ตัวทุกโรงเรียน
- 50) เครื่องดับเพลิง จัดให้ 1 เครื่อง ต่อ 1 ชั้นของอาคารทุกโรงเรียน
- 51) งานรับสัญญาณดาวเทียม จัดให้ 1 เครื่อง ให้โรงเรียนที่อยู่ห่างไกล

- 52) โต๊ะประชุมขนาด 8 คน หรือโต๊ะประชุมขนาด 12 คน จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน
- 53) ชุดโต๊ะหมู่บูชา จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียนยกเว้นโรงเรียนที่มีนักเรียนทั้งหมดนับถือศาสนาอื่น
- 54) แท่นพูด จัดให้ 1 ตัว ทุกโรงเรียน
- 55) โต๊ะอ่านหนังสือพร้อมเก้าอี้ในห้องสมุด (ขนาด 6 คน) จัดให้ 3 ชุด ทุกโรงเรียน ยกเว้นกรณีที่มีนักเรียนไม่เกิน 60 คน จัดให้ 2 ชุด
- 56) เคาน์เตอร์จ่ายหนังสือห้องสมุด จัดให้ 1 ตัว ทุกโรงเรียน
- 57) ตู้ตรวจหนี้ (ตู้บัตรรายการ) จัดให้ 1 ตู้ ทุกโรงเรียน
- 58) ที่วางหนังสือพิมพ์ จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน
- 59) ตู้กระจกใสหนังสือห้องสมุด จัดให้ 1 ตู้ ทุกโรงเรียน
- 60) ชั้นวางวารสารห้องสมุด จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน
- 61) โต๊ะอาหารพร้อมเก้าอี้ (ขนาด 8 คน) จัดให้ 50% ของจำนวนนักเรียนทุกโรงเรียน
- 62) ภาชนะใส่อาหาร จัดให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ทุกโรงเรียน
- 63) ตู้เก็บอาหารมีฝาปิด หรือตู้กระจกใสอาหาร จัดให้ 1 ตู้ ทุกโรงเรียน
- 64) ตู้เย็น จัดให้ 1 ตู้ ทุกโรงเรียนที่มีไฟฟ้า และอยู่ห่างไกลชุมชนก่อน จัดสรรตู้เย็น สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ขนาดไม่ต่ำกว่า 7 คิว
- 65) หม้อหุงข้าวขนาดใหญ่ (ชนิดแก๊สพร้อมเซฟตี้แก๊ส หรือชนิดไฟฟ้า)
- 66) เครื่องบดอาหารไฟฟ้า จัดให้ 1 เครื่อง
- 67) ตู้ยาชนิดตั้งพื้น จัดให้ 1 ตู้ ทุกโรงเรียน
- 68) เตียงประจำห้องพยาบาล จัดให้ 2 เตียง ทุกโรงเรียน
- 69) ฉากบังตาชนิดมีล้อเลื่อน จัดให้ 1 อัน ทุกโรงเรียน
- 70) เครื่องชั่งน้ำหนักแบบยีนมีที่วัดสวนสูง จัดให้ 1 เครื่อง ทุกโรงเรียน
- 71) ตู้กระจกวางสินค้าสหกรณ์ จัดให้ 1 ตู้ ทุกโรงเรียน
- 72) กล้องจุลทรรศน์ จัดให้ 2 กล้อง ทุกโรงเรียน
- 73) เครื่องวัดความดันของอากาศ (บารอมิเตอร์) จัดให้ 1 เครื่อง ทุกโรงเรียน
- 74) บาร์เตี้ยพร้อมเบาะ จัดให้ 1 เครื่อง ทุกโรงเรียน
- 75) บาร์คู่พร้อมเบาะ จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน
- 76) โต๊ะเทเบิลเทนนิสพร้อมเส้าและตาข่าย จัดให้ 1 ชุด
- 77) เบาะยืดหยุ่น ขนาด 1.20x3 เมตร จัดให้ 3 ชุด ทุกโรงเรียน
- 78) นาฬิกาจับเวลา จัดให้ 1 เรือน
- 79) เทปวัดระยะ ขนาด 50 เมตร จัดให้ 1 ม้วนทุกโรงเรียน

- 80) ชุดเครื่องดนตรีไทย จัดให้ 1 วง จัดให้เฉพาะโรงเรียนที่มีครู หรือวิทยากรในท้องถิ่น
ซึ่งมีความรู้ ความสามารถในการสอนดนตรีประเภทนั้นๆ
- 81) ชุดเครื่องดนตรีสากล จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน
- 82) จักรเย็บผ้า จัดให้ 4 คัน จัดให้ทุกโรงเรียนที่มีครูสอนวิชางานบ้านและงาน
ประดิษฐ์ ที่สามารถใช้จักรเย็บผ้าได้
- 83) เครื่องพ่นยาแบบสูบ จัดให้ 1 เครื่อง จัดให้โรงเรียนที่สอนวิชางานเกษตร
- 84) ชุดกรรไกรตัดผมชายชนิดธรรมดาหรือชนิดไฟฟ้า จัดให้ 2 ชุด ทุกโรงเรียน
- 85) แผ่นป้ายสำลีสชนิดมีขาตั้งและล้อเลื่อน จัดให้ 2 ชุด ทุกโรงเรียน
- 86) กระเป่าผนัง จัดให้ 2 อัน ทุกโรงเรียน
- 87) เวชภัณฑ์สำหรับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน
- 88) เครื่องตรวจสุขภาพฟัน จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน
- 89) อุปกรณ์ตรวจสายตา จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน
- 90) เครื่องวัดสมรรถภาพ จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน
- 91) อุปกรณ์ช่วยเรียนสำหรับเด็กพิการ จัดให้ความจำเป็นให้นักเรียนทุกคนที่มี
ความบกพร่องด้านต่างๆ
- 92) จักรยาน 2 ล้อ จัดให้ครบตามจำนวนนักเรียนที่มีปัญหาในการเดินทาง
- 93) อุปกรณ์กีฬา จัดให้ 2 ชุด ทุกโรงเรียน
- 94) โต๊ะเก้าอี้สำหรับห้องประชุม พิจารณาให้ตามขนาดของห้องประชุม
- 95) เครื่องนอนสำหรับเวรยาม จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน
- 96) ชุดเครื่องมือซ่อมแซมบำรุงครุภัณฑ์ จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน
- 97) อุปกรณ์งานไฟฟ้า จัดให้ 1 ชุดทุกโรงเรียน
- 98) อุปกรณ์งานไม้ จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน
- 99) อุปกรณ์งานปูน จัดให้ 1 ชุด ทุกโรงเรียน

วัสดุอุปกรณ์ ทั้งหมดนี้ถ้าจัดให้โรงเรียนขนาดเล็ก ครบทุกอย่างเหมือนโรงเรียน
ขนาดใหญ่ นั้นจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง การใช้วัสดุอุปกรณ์กับนักเรียนจำนวนน้อยเป็นไปได้ยากยิ่ง
ที่จะจัดให้มีครบทุกอย่าง โรงเรียนขนาดเล็กจึงขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์หรือมีแต่สิ่งที่ไม่ใช้การไม่ได้

ตอนที่ 5 คุณภาพการศึกษา

ความหมายของคุณภาพการศึกษา

"คุณภาพ" ในความหมายทั่วไป มีดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2537) ให้ความหมายว่า เป็นคุณค่าของความ เป็นเลิศ ระดับคุณภาพหรือระดับความเป็นเลิศ อาจหมายถึง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะของวัตถุ หรือบุคคลที่ทำให้แตกต่างไปจากวัตถุอื่น หรือบุคคลอื่น (อ้างถึงใน สำนักนิเทศและพัฒนา มาตรฐานการศึกษา, 2542)

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2539) กล่าวว่า "คุณภาพ" ในความหมายเดิมนั้น หมายถึง ผลงานหรือสินค้าที่สอดคล้องกับมาตรฐาน ซึ่งเป็นความหมายที่กว้างมากขึ้นอยู่กับการ กำหนดของแต่ละสังคม คุณภาพก็อาจหมายถึงความพึงพอใจของคนที่เกี่ยวข้องในสังคมนั้น

สำหรับ "คุณภาพการศึกษา" มีผู้ให้คำจำกัดความที่หลากหลาย ดังเช่น

L. C. Solomon กล่าวว่า คุณภาพการศึกษา ในเชิงเศรษฐศาสตร์ สำคัญที่ว่าจะ วัดอย่างไร นักการศึกษาบางคนวัดคุณภาพโดยการดูที่ผลผลิต (product) หลังจบจากโรงเรียน เช่น ร้อยละของผู้ที่จบการศึกษา แต่ถ้าไม่ได้ควบคุมปัจจัยป้อน การวัดที่กล่าวมานี้ไม่สามารถ กล่าวได้ว่า ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาเป็นอย่างไร หรือบทบาทของการศึกษาในการ กำหนดผลิตผล (outcome) เป็นอย่างไร ในทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ การจัดการศึกษาที่มี คุณภาพสูง ดูได้จากผลกระทบทางบวกของผู้ที่ได้รับการศึกษาและสังคมโดยรวม (อ้างถึงใน Psacharopoulos, 1987 :59)

M. Trow กล่าวว่า กระบวนการทางการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยวัด มาตรฐานของคุณภาพ นั่นคือ ถ้าโรงเรียนทำสิ่งหนึ่งด้วยวิธีอย่างหนึ่งที่จะให้การศึกษาแก่ผู้เรียน (เช่น ห้องเรียนที่พอเหมาะ บรรยากาศน่าเรียน หรือ วิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ) เหล่านี้คือ องค์ประกอบที่สำคัญของคุณภาพ (อ้างถึงใน Psacharopoulos, 1987: 59)

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2530) กล่าวว่า คุณภาพการศึกษาวัดได้จากผลผลิตทาง การศึกษา

ลีปปนนท์ เกตุทัต กล่าวว่า คุณภาพคือ หัวใจของสำคัญ ต้องหาตัวชี้วัดให้ได้ ถ้าจะวัดคุณภาพการศึกษา คือ ดูจาก การศึกษาที่ช่วยลดความแตกต่างในช่องว่างของสังคม การศึกษาที่ช่วยยกระดับระดับจิตใจของคนให้ชอบบริจาค (อ้างถึงในนงลักษณ์ พหลเวชช์ ,2538 :17)

ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ ให้ทัศนะว่า คุณภาพการศึกษาอย่าเน้นที่รูปธรรมอย่างเดียว เช่น เครื่องชี้คุณภาพ อัตราครูต่อจำนวนนักเรียน เพราะอาจไม่ใช่คุณภาพการศึกษาเท่าไร เพราะคุณภาพเป็นคนละเรื่องกับจำนวนอัตราส่วน ฉะนั้นสิ่งสำคัญ คือ อะไรคือเครื่องกำหนดคุณภาพ อะไรคือกระบวนการ อะไรที่จะทำให้เกิดคุณภาพ คุณภาพการศึกษาไม่ใช่เฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น จะเริ่มที่กระบวนการเลี้ยงดูและครอบครัว (อ้างถึงใน นงลักษณ์ พหลเวชช์ ,2538 : 19)

กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา (2537 : 38) อธิบายความหมายของ คุณภาพ การศึกษาว่า หมายถึง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบการศึกษาในการที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้ให้ความหมายของ "คุณภาพ" คือ มาตรฐาน(standard) ซึ่งขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของสังคม

ในทางการศึกษา "คุณภาพการศึกษา" หมายถึง การศึกษาที่มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

- 1) วัตถุประสงค์และเนื้อหาในหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของรัฐ เหมาะสมกับสภาพสังคม และเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต
- 2) มีมาตรการ กระบวนการดำเนินงาน ในการติดตามผลที่นำไปสู่วัตถุประสงค์ที่วางไว้
- 3) ผู้สำเร็จการศึกษา มีคุณลักษณะตามที่ต้องการครบถ้วน

ซึ่งคุณภาพการศึกษาในทั้ง 3 มิติ มีความสัมพันธ์กันในแง่ที่ว่า มิติ 2 ข้อแรกของคุณภาพการศึกษาเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดมิติที่ 3 การศึกษาทั้ง 3 มิติ พร้อมกันจะแสดงให้เห็นความเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกัน

สำหรับองค์ประกอบที่ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา กรมวิชาการ(2538) กล่าวว่า มีองค์ประกอบหลายประการที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษาแต่เป็นองค์ประกอบที่เป็นส่วน

สำคัญทำให้การจัดการศึกษามีคุณภาพสูงขึ้น หรือกล่าวว่าเป็นองค์ประกอบที่เสริมให้การศึกษามีคุณภาพซึ่งมีหลายประการได้แก่

- 1) การมีระบบข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่น
- 2) การบริหารหลักสูตร
- 3) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครู
- 4) การใช้ชุมชนเป็นฐานในการสนับสนุนการจัดการศึกษา
- 5) ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

จาร์ส นองมาก (2531) กล่าวถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพของโรงเรียนประถมศึกษา ดังนี้

- 1) บรรยากาศในโรงเรียน ในโรงเรียนที่มีประสิทธิผลดีจะมีการจัดการที่ช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีภายในโรงเรียน กล่าวคือ ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองมีความคาดหวังต่อความสำเร็จด้านวิชาการของนักเรียน ครูมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ อุทิศตนเพื่อการสอน นักเรียนมีโอกาสเรียนอย่างเต็มที่ ผู้บริหารและครูร่วมกันวางเป้าหมายเพื่อการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของนักเรียน

- 2) ความร่วมมือกันเพิ่มพูนความรู้ของครู โรงเรียนที่มีประสิทธิผลดีควรที่จะกระตุ้นให้ครูได้ทำงานร่วมกันในด้านวิชาการ เสนอแนวทางการแก้ปัญหาและเพิ่มพูนความรู้ของครูในเนื้อหาของหลักสูตร วิธีการสอน การใช้สื่อ การวัดผล โดยเปิดโอกาสให้เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่

- 3) การผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอน โรงเรียนที่มีประสิทธิผลที่ดีครูมีความสามารถใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ และร่วมกันผลิตสื่อการเรียนการสอนด้วยวัสดุที่มีอยู่แล้วและราคาไม่แพง

- 4) การแนะนำด้านวิชาการ โรงเรียนที่มีประสิทธิผลที่ดี ผู้บริหารและครูมีความร่วมมือกันให้คำแนะนำด้านวิชาการ ในการนำไปใช้เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

- 5) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน จะได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากชุมชนในทุกๆ ด้านของโรงเรียน

จากรายงานเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งรายงานฉบับนี้เป็นหนึ่งในโครงการวิจัยสารสนเทศเพื่อการติดตามและพัฒนาคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา ดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ร่วมกับ Michigan State University

ได้จัดกลุ่มตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพประถมศึกษา ได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ, 2533)

องค์ประกอบด้านการสอน

- ก. ภูมิหลังครู
- ข. ภูมิหลังนักเรียน
- ค. อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในโรงเรียน
- ง. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและวิชาชีพครู
- จ. สภาพการปฏิบัติงาน
- ฉ. การจัดกิจกรรมในชั้นเรียน

องค์ประกอบด้านการบริหาร

- ก. ภูมิหลังของผู้บริหาร
- ข. สภาพทั่วไปของโรงเรียนและชุมชน
- ค. สภาพการปฏิบัติงาน

องค์ประกอบด้านคุณภาพผลผลิตทางการศึกษา

ผลสัมฤทธิ์ทางการของนักเรียนชั้น ป.6 ในรายวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์

กลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ

การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพ สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ (2526) กล่าวถึงคุณภาพผู้เรียน มี 2 ลักษณะ

คุณภาพที่วัดได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ทั้งในด้านความรู้ การ
ปฏิบัติเจตคติ คุณธรรม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ได้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม
ประสบการณ์ในหลักสูตรประถมศึกษาเพียงใด

คุณสมบัติหลายอย่าง ที่พัฒนาสะสมอยู่ในตัวผู้เรียน ตลอดกระบวนการทาง
การศึกษาและจะปรากฏผลกระทบต่อสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และการใช้ชีวิต
ชีวิตในอนาคต ซึ่งได้แก่ การเป็นพลเมืองดี ความสามารถในการทำมาหากิน การรู้จักคิดและแก้
ปัญหาของตนเอง ครอบครัวและสังคม การจรรโลงสถาบันของชาติให้มั่นคง ฯลฯ คุณภาพของผู้
เรียนนี้บางอย่างวัดได้ในโรงเรียน บางอย่างต้องดูเมื่อเด็กจบการศึกษาไปแล้ว

การจัดการศึกษาในโรงเรียนให้มีคุณภาพ นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายองค์ประกอบ เช่น ผู้บริหารมีคุณภาพ ครูมีคุณภาพ สื่อการเรียนการสอนมีคุณภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ควบคุมได้ **สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2539)** กล่าวถึงโรงเรียนที่มีคุณภาพ ดังลักษณะต่อไปนี้

- 1) มีความสามารถในการจัดการศึกษาได้ตามที่มาตรฐานกำหนด
- 2) โรงเรียนมีลักษณะพิเศษ เป็นลักษณะที่โรงเรียนจัดขึ้นเพิ่มเติมจากการศึกษาปกติ
- 3) บุคลากรของโรงเรียนมีความเชื่อถือและไว้วางใจได้ ทั้งผู้บริหารเป็นที่เชื่อถือได้ ว่ามีการบริหารจัดการที่ดี มีภาวะผู้นำ ครูทำหน้าที่สอนเป็นที่เชื่อถือ ไว้วางใจได้
- 4) โรงเรียนทำตามทีประกาศตกลงไว้กับผู้เรียนและผู้ปกครอง
- 5) ใช้สื่อการสอนที่มีคุณภาพ อาคารสถานที่มีความมั่นคงทนทาน สามารถใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเต็มศักยภาพ สะดวกและปลอดภัย มีความงาม สุนทรีย์ภาพทั้งรูปร่างและการตกแต่งให้สวยงาม
- 6) มีชื่อเสียงเป็นที่ประจักษ์ ผู้บริการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยอมรับในคุณภาพ นักเรียนผู้ปกครองยอมรับว่าเป็นโรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตามที่คาดหวังไว้ ทุกคนพอใจ รัฐบาลหรือหน่วยงานต่างๆ ยอมรับว่าโรงเรียนมีคุณภาพเทียบเท่าหรือมากกว่าโรงเรียนอื่นๆ
- 7) โรงเรียนจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอน มีสุนทรีย์ภาพ เช่น มีบรรยากาศร่มรื่น
- 8) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมบริการนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน เช่นเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ มีสนามกีฬา มีบริการหอประชุม ฯลฯ รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ยังบกพร่องและไม่สมบูรณ์

สมศักดิ์ สินธุรเวชญ์ (2541) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลให้การศึกษาที่มีคุณภาพ

ได้แก่

- 1) หลักสูตร จะต้องประกอบด้วยหลักสูตรระดับชาติและหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยเน้นให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2) การจัดการเรียนการสอน จะต้องเน้นผู้เรียนให้เป็นจุดศูนย์กลาง เน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ เน้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ในวิชาต่างๆ ไปบูรณาการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

- 3) ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารศึกษาต้องมีภาวะผู้นำ มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการระบบคุณภาพ มีการควบคุมคุณภาพ มีการทำงานที่เป็นมาตรฐาน มีการทำงานเป็นทีม ให้ทุกคนมีส่วนร่วม สามารถพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีระบบสร้างขวัญกำลังใจ มีธรรมเนียมโรงเรียน มีระบบสารสนเทศ มีการควบคุมคุณภาพของโรงเรียน ครูจะต้องมีการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข มีประสบการณ์ตรง สัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและชุมชน
- 4) กระบวนการบริหารจัดการ การบริหารการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ ต้องมุ่งให้เกิดสมานฉันท์ระหว่างบุคลากรและหน่วยงาน มีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคคลและครอบครัว ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดการศึกษา

ดังนั้นปัจจัยที่เกี่ยวข้องของคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

พิจารณาจากในรูปของระบบที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กำหนดไว้ดังนี้

	ปัจจัย	กระบวนการ	ผลผลิต
คุณภาพการศึกษา	นักเรียน ผู้บริหาร ครูผู้สอน สภาพทั่วไปของโรงเรียน สื่อการเรียนการสอนของโรงเรียน สื่อการเรียนการสอนของครู ป.6 สื่อการเรียนของนักเรียน คุณภาพห้องสมุด	การบริหารและการจัดการ ในโรงเรียน การสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน กระบวนการเรียนการสอน	ผลสัมฤทธิ์นักเรียน ภาษาไทย คณิตศาสตร์ สพช. กพอ. สสน.

ตอนที่ 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 คุณภาพการศึกษาและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน ประถมศึกษาขนาดเล็ก

รายงานการวิจัยในที่นี่แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพและประสิทธิภาพต่ำกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ โดยเฉพาะงานวิจัยที่ศึกษาสภาพ ปัญหาการบริหารงานวิชาการ

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ (2526:36-39) ได้ศึกษาถึงสาเหตุที่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ดังนี้

- 1) ผู้บริหารโรงเรียน ไม่มีแรงจูงใจที่จะบริหารงานการจัดการศึกษาของโรงเรียน เนื่องจากมีจำนวนครูในบังคับบัญชาเฉลี่ยเพียงโรงเรียนละ 3 คน และนักเรียนในความรับผิดชอบเฉลี่ยเพียงโรงเรียนละ 47 คน ฉะนั้นการบริหารงานในโรงเรียนขนาดเล็กเหล่านี้จึงมีโอกาสด່อนข้างมากที่จะบริหารงานในรูปแบบเฉื่อยชา รอมชอมและเป็นกันเอง ไม่มีแผนงานหรือโครงการที่เด่นชัด ตลอดจนระบบการควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานของครูและนักเรียนไม่เข้มงวดให้เป็นไปตามระเบียบคำสั่งและแบบแผนที่กำหนดไว้
- 2) ครูผู้สอน มักจะสอนไม่ครบเนื้อหาวิชาและกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผน การสอนและคู่มือครูเนื่องจากจำนวนนักเรียนแต่ละชั้นเรียนมีน้อยเกินไป
- 3) นักเรียน ถูกจำกัดอยู่ในวงสังคมแคบ ๆ ไม่มีแรงจูงใจที่จะเรียน โอกาสที่จะเรียนรู้จากเพื่อนร่วมชั้นเรียนค่อนข้างน้อย
- 4) ผู้ปกครอง มีฐานะเศรษฐกิจไม่ดีไม่สามารถให้ความสนับสนุนเกี่ยวกับการเรียนการสอนของบุตรหลานได้เท่าที่ควร
- 5) ผู้บริหารทั้งระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ให้ความสำคัญในการตรวจสอบติดตามผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กค่อนข้างน้อย เนื่องจากมีข้อจำกัดเกี่ยวกับเวลา สถานที่และงบประมาณ
- 6) งบประมาณ ที่ได้รับการสนับสนุนส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเงินเดือน และเงินเพิ่มพิเศษ ค่าครองชีพซึ่งมีถึงร้อยละ 83.30 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด แต่มีงบประมาณค่าใช้สอย ค่าวัสดุ และค่าสาธารณูปโภค ตามรายหัวนักเรียนต่อปีจะมีเพียงร้อยละ 1.90 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ทำให้ไม่สามารถจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตามความจำเป็น
- 7) อาคารเรียน อาคารประกอบ และด้านครุภัณฑ์ โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่

จะมีแต่ห้องเรียนไม่มีโรงอาหารหรือโรงฝึกงาน ที่จะจัดการสอนตามหลักสูตรได้ และมีครุภัณฑ์ประเภทเครื่องอัดสำเนา เครื่องพิมพ์ดีด และจักรเย็บผ้า น้อยมากหรือบางรายการไม่มีเลย ทำให้ครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพสมตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

เดชชัย ชันมะลิ (2531) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ การขาดเรียน การตกซ้ำชั้น และการออกกลางคันของนักเรียนชาวเขาเผ่าม้ง/กรณีโรงเรียนศรีเนห์รุ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบปัจจัยที่มีผลต่อสิ่งดังกล่าว 7 ด้าน คือ พบว่า

- 1) หลักสูตรไม่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ขาดการดำเนินงานตามแผนบริหาร การศึกษาที่ถูกต้อง การนิเทศ กำกับ และติดตามผลไม่สม่ำเสมอ และสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน
- 2) แผนการสอนและการใช้แผนการสอน พบว่าการจัดการเรียนการสอนเทคนิค ในการสอน การวัด และการประเมินผล ไม่เป็นไปตามแนวที่หลักสูตรได้เสนอไว้
- 3) ผู้ปกครอง ได้แก่ ขาดการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ลักษณะอาชีพและครอบครัวเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน
- 4) ชุมชน ได้แก่ การขาดสาธารณูปโภคที่ดี แหล่งที่ทำกินอยู่ไกล ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการศึกษา และการขาดความร่วมมือแก่ทางโรงเรียน
- 5) นักเรียน ได้แก่ สุขภาพอนามัยของเด็กไม่ดี ขาดความพร้อมทางวิชาการและความตั้งใจเรียน ไม่ได้ทำการบ้าน การขาดเรียนเนื่องจากการเกณฑ์เด็กเข้าเรียนไม่ถูกต้อง ประเพณีความเชื่อและเพื่อน
- 6) ภาษา นักเรียนมีปัญหาในการใช้ภาษาไทย ซึ่งมีความสัมพันธ์กันทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน มีผลต่อการเรียนการสอนในกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ อีกด้วย
- 7) การใช้เวลาทำกิจกรรม พบว่าใช้เวลาจัดกิจกรรมหน้าเสาธงมากเกินไป และกิจกรรมอื่นที่เป็นกิจกรรมของครูและของนักเรียน บางกิจกรรมต้องงดการเรียนการสอน การเรียนการสอนจึงไม่เป็นไปตามกำหนดการสอนที่วางไว้

บุญมี ธิอุด (2531) ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง พบว่าข้อปัญหาที่สำคัญและเด่นชัดคือ ขาดการติดตามผลการใช้หลักสูตรเพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุง ครูผู้สอนไม่ชอบใช้อุปกรณ์การสอนประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนไม่สนใจทำอุปกรณ์การสอน ความไม่พร้อมของโรงเรียนทางด้านทรัพยากร งบประมาณที่จะสามารถนำไปสร้างสื่อการเรียนการสอนให้แก่ครู ความร่วมมือจากผู้ปกครองนักเรียนในการจัดซื้อแบบเรียนและอุปกรณ์การเรียนของ

นักเรียน โรงเรียนขาดการแนะนำให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุด และการให้บริการ ครูผู้สอนขาดความสามารถในการวางแผนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุด ครูเจ้าหน้าที่ห้องสมุดไม่มีแผนกำหนดให้นักเรียนใช้ห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนขาดการจัดทัศนศึกษาเพื่อดูงานในโรงเรียนหรือแหล่งวิทยากรอื่น ๆ เพื่อนำความคิดมาปรับปรุงการเรียนการสอน โรงเรียนขาดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น สถานที่ โสตทัศนอุปกรณ์ในการจัดประชุมอบรมทางวิชาการ โรงเรียนไม่มีงบประมาณในการจัดประชุมอบรมทางวิชาการขึ้นโดยตรง โรงเรียนไม่มีงบประมาณที่จะให้ครูไปประชุมอบรมทางวิชาการนอกสถานที่

สนอง ทาหอม (2531) ได้ศึกษาปัญหาการบริหารกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่าการบริหารกิจกรรมนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่กับขนาดเล็กทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการด้านการวางแผน ด้านการดำเนินการตามแผน และด้านการประเมินผล มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่มีทรัพยากรมากสำหรับการบริหารกิจกรรมนักเรียน เช่น มีบุคลากรมาก และมีวุฒิทางการศึกษา ความรู้ความสามารถดี มีเงินงบประมาณและเงินนอกงบประมาณ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่มากและเหมาะสม สามารถระดมทรัพยากรจากชุมชนได้มากกว่า ส่วนโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีทรัพยากรบริหารน้อย ความรู้ความสามารถอาจไม่เพียงพอ ได้รับการจัดสรรงบประมาณน้อย ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ ตลอดจนการระดมทรัพยากรจากชุมชนก็มีปัญหาหลากหลาย

สิโรตม์ มยุรภักดี (2531) ได้ศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี พบว่าปัญหาไม่ได้เกิดจากตัวผู้บริหารโรงเรียนเพียงอย่างเดียว แต่มีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ ขนาดของโรงเรียนที่มีขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนอยู่ห่างไกล การขาดอัตรากำลังครู ขวัญกำลังใจของบุคลากร การนำหลักสูตรไปใช้ การวัดผลประเมินผล นักเรียนส่วนใหญ่ขาดความพร้อม รวมถึงความสนใจของผู้ปกครองในเรื่องการศึกษามีน้อย

วนิดา วัชรกิจ (2534) ได้ศึกษา ปัญหาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่รับนักเรียนชาวเขา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด : การศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดตาก พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่รับนักเรียนชาวเขา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตาก มีปัญหา การบริหารงานทั้ง 6 ด้าน ดังนี้

- 1) ปัญหาการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ ปัญหาเด็กหลุด และอ่านภาษาไทยไม่ชัด หลักสูตรไม่เหมาะสม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ
- 2) ปัญหาการบริหารงานบุคลากร ได้แก่ ปัญหาขาดอัตรา กำลังครู ครูขาดขวัญและกำลังใจ และไม่สามารถมอบหมายงาน ได้เหมาะสมกับบุคลากร
- 3) ปัญหาการบริหารงานธุรการและการเงิน ได้แก่ ปัญหา การปฏิบัติงานธุรการ ล่าช้าผิดพลาด การคมนาคมลำบากและ ไม่มีความปลอดภัยในการเดินทางไปรับเงินเดือน และเจ้าหน้าที่ธุรการ การเงิน และพัสดุขาดความรู้ความ เข้าใจในงานที่ทำ
- 4) ปัญหาการบริหารงานกิจการนักเรียน ได้แก่ปัญหา เด็กขาดเรียนบ่อย เด็ก สุขภาพไม่ดี และขาดการรักษาสุขภาพ และการจัดกิจกรรมไม่บรรลุเป้าหมาย
- 5) ปัญหาการบริหารงานอาคารสถานที่ ได้แก่ ปัญหาขาดแคลนอาคารเรียน ขาดแคลนบ้านพักครู และขาดแคลนห้อง สำหรับจัดกิจกรรม
- 6) ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้แก่ ปัญหาสื่อสารระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนเป็นไปด้วยความยาก ลำบาก ชุมชนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมน้อย และขาดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และหน่วยงานอื่น

เจษฎา เสาทอง (2536) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ ขาดคู่มือครู หนังสือและสื่อการสอน ครู ขาดทักษะในการสร้างเครื่องมือวัดผล ประเมินผล ผู้บริหารไม่มีเวลานิเทศ ไม่สามารถปฏิบัติตามแผนและขาดงบประมาณสนับสนุน บุคลากรไม่เพียงพอ ขาดเครื่องมือนิเทศและ ประเมินผล และขาดงบประมาณพัฒนาบุคลากร ขาดงบประมาณสนับสนุนกิจกรรม ขาดแคลนห้องเรียน อาคารเก่าและ ซ้ำรูด ได้รับการช่วยเหลือ จากชุมชนน้อย

พงษ์ศักดิ์ อินทวามะ (2536) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ขาดแคลนครู ที่มีความชำนาญเฉพาะกลุ่มประสบการณ์ และขาดเจ้าหน้าที่ ที่มีความรู้รับผิดชอบห้องสมุดโดย เฉพาะ

พิชัย งามจิตร (2537) ได้ศึกษาปัญหาการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษา ที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่ามีปัญหาในทุกด้าน คือ ขาดครูพิเศษเฉพาะสาขาวิชา ครูผู้สอนเตรียมการสอนไม่ได้เต็มที่ งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอและครูมีภาระในการสอนมาก ไม่สามารถผลิตสื่อการเรียนการสอน

ได้ ขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ด้านบรรณารักษศาสตร์โดยตรง และงบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอ คุ
รับผิดชอบงานหลายด้าน จึงไม่สามารถจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรได้

สมภพ ศรีเกื้อ (2531) ได้ศึกษาขวัญของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการ
ประถมศึกษาจังหวัดสงขลา พบว่า ขวัญของผู้บริหารโรงเรียนในด้านความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของ
หน่วยงาน และด้านความรู้ ประสบความสำเร็จในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติ กล่าวคือ ผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่มีระดับขวัญสูงกว่าผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งนี้
น่าจะเป็นเพราะความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนขนาดใหญ่มีมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก

สุภา อินทร์มณี (2542) ศึกษาคุณภาพการศึกษาของเรียนประถมศึกษา ใน
พื้นที่ยากจนของจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษาผลของความยากจนที่มีต่อคุณภาพการศึกษา โดยวิธี
วิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า
ชุมชนในพื้นที่ก้นดง ชาวบ้านส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพทำนาและ
รับจ้าง หารายได้จากการทำงานต่างถิ่น ซึ่งการอพยพไปทำงานนอกหมู่บ้านเป็นอุปสรรคต่อการ
เรียนของนักเรียน ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชนห่างเหินเพราะชุมชนอยู่ไกลจากโรงเรียน ครู
มีทัศนคติเชิงลบกับชาวบ้าน มีความแปลกแยกระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ครูใหญ่มีความสนใจใน
การทำงานแต่ยึดถือเอาความคิดตนเองเป็นหลัก ไม่เน้นงานวิชาการแต่เน้นสถานที่ ขาดการนิเทศ
งานอย่างเป็นระบบ ส่วนครูขาดจิตสำนึกในการสอน ไม่เตรียมการสอน สอนไม่เต็มที่ ขาดเทคนิค
การสอน มีปัญหาทางเศรษฐกิจ ขาดขวัญและกำลังใจ ส่วนตัวเด็ก ผู้ปกครองเลี้ยงดูแบบปล่อย
ปละละเลย เด็กมีปัญหาด้านการอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณไม่คล่อง ผลสัมฤทธิ์ต่ำเมื่อเทียบกับ
โรงเรียนในกลุ่มเดียวกัน

สถาบันวิจัยสังคมและคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2535) ได้ศึกษา
ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนบน เก็บรวบรวม
ข้อมูลจากครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน จากโรงเรียน 48 แห่งที่มีขนาดและสถานที่ตั้งต่างกัน
สรุปผลไว้ว่า

1) สภาพการจัดการศึกษา

- 1.1) ครูในโรงเรียนมักได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานสอน ไม่น้อยกว่า 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์และงานอื่นๆ อีก เช่น งานธุรการ สัมพันธ์กับชุมชน งานอาคารสถานที่และงานกิจกรรมต่างๆ
- 1.2) ครูส่วนใหญ่ได้เข้ารับการอบรมวิชาการ

- 1.3) การสอนของครู ใช้หลายวิธี คือ ชักถาม บรรยาย ฝึกให้นักเรียนแก้ปัญหา ทดลองหรือปฏิบัติจริง อ่านจากหนังสือ กิจกรรมกลุ่มอภิปราย จดตามคำบอก โรงเรียนขนาดเล็กใช้วิธีจดตามคำบอกมากที่สุด
- 1.4) ครูในโรงเรียนทุกขนาดและที่ตั้งใช้วิธีการติดต่อกับผู้ปกครอง โดยการเยี่ยมบ้าน มากกว่าวิธีอื่น
- 1.5) ความสอดคล้องของการจัดการศึกษากับสภาพท้องถิ่นและชุมชนไม่ว่าจะเป็น โรงเรียนขนาดใหญ่และตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอเมืองหรืออำเภอรอบนอก ส่วนใหญ่ ได้ให้การศึกษแก่นักเรียนเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นโดย ทางอ้อมในลักษณะการให้ความรู้ที่เป็นการเสริมบทเรียนและการจัดปาย วิชาการ และการแนะนำส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน
- 1.6) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
  - คะแนนภาษาไทย อยู่ระหว่าง 43.62% -63.29%
  - คะแนนคณิตศาสตร์ อยู่ระหว่าง 34.08%-59.96%
 ทั้งนี้ นักเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ที่อยู่ในอำเภอเมือง มีคะแนนทุกทักษะสูง กว่านักเรียนในโรงเรียนอื่น
- 1.7) นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว สามารถประกอบอาชีพได้ในระยะเวลา ไม่นานนักทั้งการประกอบอาชีพส่วนตัวและรับจ้างทั้งภายในหมู่บ้านและนอก หมู่บ้าน
- 1.8) ผลกระทบของการจัดการศึกษาพิจารณาได้จากที่ทำให้ผู้จบการศึกษาส่วนใหญ่ เป็นคนที่มีความรอบรู้ในสายตาของคนในหมู่บ้านและยังมีส่วนช่วยให้เกิดการ ปรับปรุงภายในครอบครัวด้วย ทั้งนี้ผู้ปกครองให้การยอมรับว่าการเปลี่ยนแปลง ทางดีต่างๆ ในตัวเด็กและครอบครัวที่เกิดจากเด็กนำมานั้น เป็นผลมาจากการ อบรมสั่งสอนในโรงเรียนมากกว่าจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ทั้งนี้ผู้ปกครองและ ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นส่วนมากในหมู่บ้าน มีความพอใจในการเปลี่ยนแปลงของเด็ก ที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว ทั้งการเปลี่ยนแปลงความเป็น อยู่ และความประพฤติ

จากรายงานการวิจัยและประเมินคุณภาพ - ประสิทธิภาพการศึกษา ปีการศึกษา 2540 โดยสำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ ได้ประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผลทางการศึกษา ในภาพรวมของประเทศ และจำแนก

ตามขนาดของโรงเรียน ภาค และเขตการศึกษา ในที่นี้กล่าวถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผล จำแนกตามขนาดสรุปได้ดังนี้

ในด้านประสิทธิภาพทางการศึกษา พบว่า โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่มีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพอยู่ในระดับน่าพอใจและมีค่าใกล้เคียงกัน (ค่าเฉลี่ย 50.42 และ 50.06 ตามลำดับ) แต่โรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดเล็กมาก มีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพต่ำกว่า ระดับน่าพอใจ ค่าเฉลี่ย 48.45 และ 44.99 ตามลำดับ) ส่วนร้อยละโรงเรียนที่มีผลน่าพอใจ โรงเรียนขนาดใหญ่มีร้อยละโรงเรียนที่น่าพอใจสูงสุด รองลงมา คือโรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนขนาดเล็กมากตามลำดับ (ร้อยละ 53.45, 53.12, 48.42 และ 40.57 ตามลำดับ)

ประสิทธิผลทางการศึกษา พบว่าโรงเรียนทุกขนาดมีค่าเฉลี่ยประสิทธิผลอยู่ในระดับน่าพอใจและมีค่าใกล้เคียงกัน โดยโรงเรียนขนาดเล็กมากมีค่าเฉลี่ยประสิทธิผลทางการศึกษาสูงสุด รองลงมาคือ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ (ค่าเฉลี่ย 52.83, 52.53, 51.67 และ 51.62 ตามลำดับ)

ส่วนร้อยละโรงเรียนที่มีผลน่าพอใจ โรงเรียนทุกขนาด มีค่าร้อยละโรงเรียนที่มีผลน่าพอใจใกล้เคียงกัน โดยโรงเรียนขนาดเล็กมาก มีร้อยละโรงเรียนที่น่าพอใจสูงสุด รองลงมาคือ โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนขนาดกลาง (ร้อยละ 67.57, 66.86, 66.14 และ 65.60 ตามลำดับ)

ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโรงเรียนจำแนกตามขนาดของโรงเรียน จะเห็นได้ว่าโรงเรียนขนาดใหญ่จะมีประสิทธิภาพสูง อาจเนื่องมาจากการที่โรงเรียนขนาดใหญ่นั้นมีความพร้อมในด้านอุปกรณ์การเรียนการสอน สิ่งอำนวยความสะดวก สภาพอาคารเรียน ความเจริญของชุมชน มากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก แต่เมื่อมองในด้านของประสิทธิผลนั้น โรงเรียนขนาดเล็กซึ่งขาดความพร้อมทั้งในด้านปัจจัยและกระบวนการ แต่ผลผลิตที่ได้ไม่ค่อยแตกต่างกับโรงเรียนขนาดใหญ่ จึงทำให้ประสิทธิผลทางการศึกษาสูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่

ปัญหาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ศึกษาจากความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ครู ในโรงเรียนขยายโอกาส (2539) เกี่ยวกับปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนการสอนและนักเรียน ดังนี้

ตารางที่ 5 ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนการสอนของนักเรียน

ปัญหา/สาเหตุ	ผลกระทบของปัญหา
<p>1. ครูที่จัดการเรียนการสอนมีคุณลักษณะไม่เหมาะสม</p> <ul style="list-style-type: none"> ● วุฒิครูไม่ตรงกับวิชาที่สอน ● ครูขาดทักษะในการจัดการเรียนการสอน ● บรรจุครูไม่ได้กำหนดวิชาเอก ● จำนวนครูไม่เพียงพอ ● ครูไม่มีเวลาในการเตรียมการสอน 	<ul style="list-style-type: none"> ● ครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพได้ ● ผู้บริหารไม่สามารถจัดครูเข้าสอนได้เต็มตามความสามารถ ● นักเรียนไม่ได้เรียนรู้เต็มศักยภาพ
<p>2. จำนวนครูไม่เพียงพอ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ชาดแคลนภูมิปัญญาชาวบ้าน ● การบรรจุโยกย้ายครูแทนตำแหน่งเดิมล่าช้า ● จำนวนครูที่ไม่พอเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ 	<ul style="list-style-type: none"> ● นักเรียนได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเต็มที่จากครู ● โรงเรียนขาดครูในการจัดการเรียนการสอน ● ผู้บริหารจัดการและบริหารการจัดการศึกษาด้วยความยากลำบาก
<p>3. ครูมีภาระอื่นนอกจากการเรียนการสอนมากเกินไป</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ได้รับความะงานจากชุมชนหรือหน่วยงานอื่น ● ได้รับมอบหมายงานธุรการ งานพิเศษภายในโรงเรียนมาก 	<ul style="list-style-type: none"> ● ครูไม่ได้สอนตามแผนที่กำหนด ● นักเรียนได้รับความรู้และเกิดการเรียนรู้ไม่เต็มที่ ● ผู้บริหารเกิดปัญหาในการบริหารและจัดการเกี่ยวกับการจัดครูเข้าชั้นเรียน
<p>4. ครูที่จัดการเรียนการสอนมีคุณลักษณะไม่เหมาะสม</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ครูไม่ได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนตามรายวิชาของหลักสูตร ● ครูมีวุฒิไม่ตรงกับวิชาที่ได้รับมอบหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> ● ครูจัดการเรียนการสอนไม่ตรงตามเป้าหมายของหลักสูตร ● นักเรียนไม่เกิดการเรียนรู้ ● โรงเรียนด้อยคุณภาพ

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ปัญหา/สาเหตุ	ผลกระทบของปัญหา
<p>5. สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอกับความต้องการและใช้ได้ไม่เหมาะสมกับเนื้อหาและความสนใจของนักเรียน</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ครูไม่ผลิตสื่อหรือผลิตได้น้อย ● ครูขาดวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตสื่อ ● ครูผลิต/ใช้สื่อ โดยไม่คำนึงถึงความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา กับนักเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> ● นักเรียนเกิดการเรียนรู้ไม่เต็มศักยภาพ
<p>6. ขาดแคลนอาคารและสถานที่ในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ได้รับจัดสรรงบประมาณน้อย ● ขาดงบประมาณในการก่อสร้างอาคาร ● การอนุมัติงบประมาณล่าช้า 	<ul style="list-style-type: none"> ● ครูไม่มีงบประมาณจัดทำสื่อและจัดการเรียนการสอน ● นักเรียนได้รับกิจกรรมการเรียนการสอนไม่สมบูรณ์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ไม่เต็มที่
<p>7. มีการประสานงานและการใช้ทรัพยากรร่วมกันไม่เต็มที่ควร</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ครูและบุคลากรจากหน่วยงานอื่นๆ ไม่ค่อยได้ประสานงานกัน ● ครูมีเวลาสอนมากไม่ค่อยมีเวลาออกไปประสานงานกับหน่วยงานอื่น ● หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกันทุกระดับขาดการประสานกัน 	<ul style="list-style-type: none"> ● การจัดการศึกษาทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนไม่สอดคล้องต่อเนื่องกัน ● การจัดการศึกษาด้วยประสิทธิภาพ
<p>8. ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครองทุกด้าน 	<ul style="list-style-type: none"> ● โรงเรียนและผู้ปกครองไม่มีความสัมพันธ์และร่วมมือกัน เพื่อพัฒนาการศึกษาของเด็ก

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ปัญหา/สาเหตุ	ผลกระทบของปัญหา
<p>9. ผู้ปกครองมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี</p> <ul style="list-style-type: none"> ผู้ปกครองขาดความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพ 	<ul style="list-style-type: none"> ผู้ปกครอง-นักเรียน ไม่มีเงินใช้ในการสนับสนุนการเรียน ผู้ปกครองไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนและบุตรหลานของตน
<p>10. สภาพชุมชนไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน</p> <ul style="list-style-type: none"> มีค่านิยมและเจตคติที่ผิดต่อการศึกษา ขาดบุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดีในชุมชน ผู้ปกครองต้องทำงาน หาเงินเลี้ยงครอบครัวทำให้ไม่มีเวลาดูแลอบรมบุตรหลาน 	<ul style="list-style-type: none"> การบริการการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ครูขาดความสัมพันธ์โดยเฉพาะกับผู้ปกครองทำให้ไม่มีข้อมูลของนักเรียนมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของนักเรียน นักเรียนกลายเป็นนักเรียนที่มีปัญหาทั้งในโรงเรียนและในสังคม

6.2 แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางต่างๆ ที่ดำเนินการการแก้ไขปัญหาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก มีดังนี้

การยุบรวมโรงเรียน สุทัศน์ ประสาธน์สุวรรณ (2544) ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก : ศึกษากรณี การยุบรวมโรงเรียนในสังกัด สำนักงานการศึกษาประถมศึกษาอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานการศึกษาจังหวัดลำปาง ศึกษาการยุบรวมโรงเรียนในจังหวัดลำปาง เซึ่งประเมินผลรูปแบบการยุบรวมโรงเรียน และ กองนโยบายและแผน สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้ทำการศึกษาผลการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษารูปแบบการยุบรวมโรงเรียน ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกัน คือ

- 1) ผู้บริหาร ครูผู้สอนโรงเรียนหลักและโรงเรียนยุบรวม ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับนโยบายการยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก
- 2) ประโยชน์ที่ได้จากการยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครู ข้าราชการ และกำลังใจของครูดีขึ้น นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น นักเรียนมี

- สังคมที่เปิดกว้างขึ้น การใช้งบประมาณและทรัพยากรที่คุ้มค่า ประชาชนร่วมกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น
- 3) อัตราส่วนนักเรียนต่อครู นักเรียนต่อห้องของโรงเรียนยุบรวมมีต่ำ เมื่อรวมแล้วอัตราส่วนโดยทั่วไปเพิ่มขึ้น
  - 4) นักเรียนทั้งโรงเรียนหลักและโรงเรียนยุบรวม พึงพอใจที่มีเพื่อนมากขึ้น มีครูเพิ่มขึ้น และการเรียนดีขึ้น
  - 5) ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ได้แก่ ค่าพาหนะของนักเรียนเดินทางไม่เพียงพอ การวางแผนรองรับตำแหน่งของผู้บริหารและครูผู้สอนไม่ชัดเจน ครูและผู้บริหารโรงเรียนมารวมได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจ ขาดความมั่นคงในสถานภาพ ผู้ปกครองไม่เห็นด้วย เพราะเป็นสถาบันหลักของชุมชน และรู้สึกหงวนหันโรงเรียนที่ได้ก่อตั้งมา อาคารสถานที่ อาคารประกอบ และวัสดุครุภัณฑ์ของโรงเรียนหลักไม่เพียงพอ และอาคารสถานที่ อาคารประกอบของโรงเรียนยุบรวมขาดการดูแล

ทวีศักดิ์ สายมิตร (2542) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาในรูปแบบการรวมโรงเรียนและแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมในรูปแบบการรวมโรงเรียน ของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ในด้านการวางแผน การจัดองค์กร การประสานงาน การควบคุมงาน พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติตามกระบวนการบริหาร 4 ขั้นตอน และมีความสำเร็จในระดับหนึ่ง ผู้ตอบเห็นด้วยกับการมีครูครบชั้นช่วยให้ครูมีเวลาเตรียมการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนกระตือรือร้นและแข่งขันทางการเรียน ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้มากขึ้น การรวมโรงเรียนสามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในโรงเรียนขนาดเล็ก และทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

ศูนย์โรงเรียน โทศล ปราคำ และวัชรภรณ์ วัตรสุข (2536) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 2 รูปแบบคือ รูปแบบศูนย์โรงเรียนที่นักเรียนจากโรงเรียนขนาดเล็กมารวมในโรงเรียนที่ตั้งศูนย์ทุกชั้นเรียน และรูปแบบรวมชั้นเรียนที่นักเรียนจากโรงเรียนขนาดเล็กมารวมกันเป็นบางชั้นเรียน เป็นการจัดการศึกษา ที่สามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูได้ นักเรียนได้ประโยชน์จากการรับประสบการณ์การเรียนรู้กว้างขวางมากขึ้น ได้เรียนเนื้อหาทุกกลุ่มประสบการณ์ครบตามหลักสูตร ทันทเวลา ได้มีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง มีความสนุก

สนานและมีชีวิตชีวา ครูมีขวัญกำลังใจเพิ่มขึ้นและการจัดการศึกษาลักษณะนี้ สามารถลดค่าใช้จ่ายในด้านการลงทุนได้จริง นับเป็นวิธีการลดความสูญเปล่าทางการศึกษาที่ได้ผลดีวิธีหนึ่ง

อุไรวรรณ คำรินทร์ (2538) ศึกษาการจัดการเรียนการสอนในโครงการศูนย์โรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยสอบถามความคิดเห็นครู พบว่า ครูมีการจัดการเรียนการสอนดี มีการใช้คู่มือการสอน การใช้สื่อดีและเห็นวาระบบการบริหารดี มีการแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ ส่วน รินภัทร์ ขอดแก้ว (2538, บทคัดย่อ) ศึกษารูปแบบการบริหารโดยคณะกรรมการในศูนย์โรงเรียนช่อแล สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ารูปแบบการบริหารโดยคณะกรรมการเป็นการเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการบริหาร และจිරพันธ์ เหลืองอร่าม (2542) ได้ประเมินโครงการทดลองจัดศูนย์โรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ผ่านเกณฑ์ในเรื่องบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ครู นักเรียน ผู้ปกครอง มีความเข้าใจในเหตุผลของการดำเนินงาน มีความเต็มใจเข้าร่วมโครงการ ด้านงบประมาณจัดยานพาหนะสำหรับนักเรียนไม่มีปัญหา สื่อวัสดุ อุปกรณ์การศึกษาที่ทันสมัยเพียงพอ หลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการ แต่ไม่ผ่านเกณฑ์ในเรื่อง อัตราการขาดเรียนของนักเรียนลดลงเล็กน้อย อัตราการครูขอย้ายไม่ลดลง

สกุล หล้าปวงศ์ (2541) ศึกษา ความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาแบบศูนย์โรงเรียน สรุปได้ว่า ชุมชนมีการรับรู้ และเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานตามโครงการนี้เป็นอย่างดี และเห็นว่าจัดการศึกษาแบบศูนย์โรงเรียนมีความเหมาะสมมากสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เพราะว่าโรงเรียนสามารถจัดครูสอนได้ครบชั้นเรียน มีอุปกรณ์การสอนเพียงพอสำหรับนักเรียนและประหยัดค่าใช้จ่ายทางราชการ ชุมชนเห็นด้วยอย่างยิ่งที่ทางราชการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแบบศูนย์โรงเรียน และสิ่งที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแบบศูนย์โรงเรียนมากที่สุดได้แก่ การสนับสนุนด้านการเงิน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น ความคิดเห็น แต่มีส่วนร่วมน้อยที่สุดในการเป็นวิทยากรท้องถิ่น

โรงเรียนสาขา กู้เกียรติ มานพ (2530) ได้สรุป ผลการวิจัยปัญหาการบริหารโรงเรียนสาขา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย ซึ่งโรงเรียนสาขาส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่กันดาร เป็นชุมชนต่างวัฒนธรรม โรงเรียนมีขนาดเล็กและเล็กมาก มีปัญหาทุกด้าน ได้แก่ ครูขาดขวัญและกำลังใจ มีอุปสรรคในการกินอยู่ของครู ครูไม่ครบชั้นเรียน โรงเรียนขาดอาคารเรียนถาวร ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอน เอกสาร หลักสูตร คู่มือครู แผนการสอน เนื่องมาจากได้รับการจัดสรรจากทางกรมน้อยและสื่อการสอนบางอย่างทางการจัดสรรให้เฉพาะโรงเรียนหลัก โรงเรียนได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนน้อย ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา เด็กขาด

เรียนบ่อยเพราะต้องช่วยเหลืองานผู้ปกครอง โรงเรียนสาขาเป็นโรงเรียนที่ประสบปัญหาการบริหารงานทุกด้านและยากที่จะแก้ไขได้เนื่องจาก โรงเรียนสาขาไม่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง ไม่มีงบประมาณในการบริหารงานเป็นของตนเอง

จินตนา อิมพลีวัฒน์ (2533) ศึกษาสภาพการส่งเสริมการสอนในโรงเรียนสาขาของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาหลัก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคกลาง พบว่าการส่งเสริมในด้านการเตรียมการสอน การจัดการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน การผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอน การประเมินการเรียนการสอน การส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก และการนิเทศการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนหลักให้การส่งเสริมและความสนใจน้อย

การใช้แบบเรียนสำเร็จรูป อาร์ ไอ ที (RIT) มธุรส พะวินรัมย์ (2539) มานิตย์ พุทธิโยธา (2538) วิฑิต ศรีจอมแสง (2527) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานและการใช้สื่อการสอนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน หรือ แบบเรียนสำเร็จรูป ในโรงเรียนประถม ศึกษาขนาดเล็ก โดยทั่วไป จากการสอบถามครูและนักเรียนซึ่งได้ให้ความคิดเห็นว่า การใช้สื่อการเรียนการสอนมีความสะดวกต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนมีความสนุกสนาน เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน วิธีการนี้สามารถแก้ไขปัญหาครูไม่ครบชั้นเรียนได้

การเกณฑ์นักเรียนสองกลุ่มอายุ จรัล วงศ์ธานี (2526) ศึกษาปัญหาที่เกิดจากการเกณฑ์เด็กสองกลุ่มอายุในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ในจังหวัดเชียงราย สรุปปัญหาที่สำคัญคือ

- 1) มีปัญหาในการดำเนินงาน เนื่องจากขาดคู่มือ
- 2) ครูผู้สอนไม่ได้รับการอบรมหลักและวิธีการสอนนักเรียนสองกลุ่มอายุมาก่อน
- 3) นักเรียนกลุ่มก่อนเกณฑ์ขาดความพร้อมทางการเรียน ครูมีปัญหามากในเรื่องการอธิบายบทเรียนให้เด็กกลุ่มก่อนเกณฑ์ ทำให้ต้องใช้เวลาในการสอนมากกว่าปกติ สอนไม่ทันตามกำหนดการสอน นักเรียนกลุ่มก่อนเกณฑ์ขาดทักษะการอ่าน การเขียนและทักษะวิชาคณิตศาสตร์
- 4) นักเรียนกลุ่มก่อนเกณฑ์ขาดความมั่นใจในตนเอง

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม (2542) ได้ทำการศึกษารูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยศึกษาความคิดเห็นจากผู้บริหารโรงเรียน ครู คณะกรรมการการโรงเรียน ในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนต่ำกว่า 60

คน จำนวน 37 โรงเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเหมาะสมในการใช้รูปแบบแก้ปัญหา โรงเรียนขนาดเล็กให้มีประสิทธิภาพ ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย คือ

- 1) คณะกรรมการโรงเรียนส่วนมากเห็นด้วยกับรูปแบบการยุบรวมโรงเรียน เพราะโรงเรียนขนาดใหญ่จะมีความพร้อมในด้านต่างๆ มากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งทางด้านบุคลากร ด้านวัสดุการเรียนการสอน ด้านอาคารเรียน และสถานที่
- 2) ผู้ปกครองโรงเรียนมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับนโยบายและรูปแบบการยุบรวมโรงเรียน แต่หลังจากได้ฟังคำชี้แจงจากคณะทำงานที่ออกเก็บข้อมูลวิจัยแล้ว ส่วนจะเห็นด้วยเหตุผลที่ว่า ต้องการให้เด็กได้รับการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่ออนาคตที่ดีของลูกหลาน ส่วนที่ไม่เห็นด้วยในตอนแรก คือ เกิดความรู้สึกหวงแหน กังวลความปลอดภัยในการเดินทาง การคมนาคมไม่สะดวก ค่าพาหนะไม่เพียงพอ
- 3) ผู้บริหาร ครู เห็นด้วยกับรูปแบบการจัดโรงเรียนเครือข่ายศูนย์ปฏิบัติการศึกษามากที่สุด รองลงมา คือ รูปแบบเครือข่ายวิทยากร ต่อมาคือ การยุบรวมโรงเรียน และรูปแบบที่เห็นด้วยน้อยที่สุด คือ รูปแบบการสอนช่วงชั้น
- 4) ความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร เกี่ยวกับรูปแบบยุบรวมโรงเรียน เห็นว่าโรงเรียนขนาดใหญ่สามารถอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมด้านต่างๆ ได้ดี มีอุปกรณ์ ห้องปฏิบัติการต่างๆ จัดการเรียนการสอนในลักษณะกลุ่มการเรียนได้เหมาะสม
- 5) ความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร เกี่ยวกับการเกณฑ์นักเรียนสองกลุ่มอายุ เห็นด้วยในระดับปานกลาง สามารถลดจำนวนครูและงบประมาณ เป็นการส่งเสริมให้เด็กพึ่งพาอาศัยกัน
- 6) ความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบช่วงชั้น เห็นด้วยในระดับปานกลาง การสอนแบบช่วงชั้นทำให้ขาดความต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แต่สะดวกในการบริหารโรงเรียน
- 7) ความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร เกี่ยวกับการใช้แบบเรียนสำเร็จรูป RIT เห็นด้วยในระดับปานกลาง เพราะแก้ปัญหาขาดแคลนครูได้ ช่วยให้ครูมีเวลาประเมินผู้เรียนในขณะปฏิบัติการสอน และประหยัดเวลา